

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
Јове Илића 165, 11 000 Београд
У Београду, октобар 2020. године

Наставно-научном већу
Факултета политичких наука
Универзитета у Београду

На седници Одељења за новинарство и комуникологију одржаној 10. септембра 2020. године, констатовано је да је кандидат МА Марко Недељковић завршио писање докторске дисертације под насловом „Трансформација штампаних медија у Републици Србији у дигиталном добу”. Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду од 17. септембра 2020. године именована је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације у саставу: проф. др Сања Домазет Даничић, ванредна професорка Факултета политичких наука – Универзитет у Београду, проф. др Татјана Вулић, редовна професорка Филозофског факултета – Универзитет у Нишу и проф. др Веселин Кљајић, редовни професор Факултета политичких наука – Универзитет у Београду (ментор).

Комисија је прегледала и оценила наведени докторски рад и на основу оствареног увида и мишљења свих њених чланова Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси следећи:

ИЗВЕШТАЈ
О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Марко Недељковић је рођен 1986. године у Београду. Дипломирао је на Факултету политичких наука Универзитета у Београду 2009. године, на новинарско-комуниколошком смеру с просечном оценом 9,00. Мастер академске студије новинарства на истом

факултету уписао је 2009. године и завршио их с просечном оценом 10,00. Докторске студије „Култура и медији” уписао је 2011. године такође на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

Од школске 2009/2010. године, па све до 2016/2017. године, ангажован је као „сарадник – демонстратор” на Факултету политичких наука на наставним предметима „Новинарство у штампи”, „Истраживачко новинарство: штампа” и „Односи с јавношћу”. Од 2014. године ангажован је на научноистраживачком пројекту Факултета политичких наука под називом „Политички идентитет Србије у регионалном и глобалном контексту” (број пројекта: 179076), а у истраживачко звање „истраживач – сарадник” изабран је 2015. године на истом факултету.

Од 2017. године запослен је у звању асистента за ужу научну област „Медијске студије и новинарство” на Факултету политичких наука у Београду на предметима „Новинарство у штампи и основе истраживачког новинарства”, „Истраживачко новинарство: штампа” и „Односи с јавношћу” на основним студијама и „Новинарске документарне форме у штампи”, „Уређивање медија – штампа” и „Односи с јавношћу у еколошкој политици” на мастер студијама.

Оснивач је и председник „Центра за професионализацију медија и медијску писменост” (ЦЕПРОМ) у којем је током претходних година био вођа шест пројеката који су били усмерени на професионализацију медија, усавршавање новинара, креирање медијских садржаја и медијска истраживања.

Радио је и као новинар – истраживач у периоду од 2011. до 2015. године у оквиру „Европске опсерваторије за новинарство” (en.ejo.ch), академске истраживачке мреже која окупља стручњаке из области медија и новинарства с водећих универзитета и института у Европи и САД. Од 2012. године стални је предавач у Новинарској школи Удружења новинара Србије, док је од 2012. до 2017. године био координатор и предавач у Школи веб новинарства Удружења новинара Србије.

Аутор је регионалног пројекта „Предузетничко новинарство”, у оквиру којег је за самостално покретање и вођење медијских сајтова од 2013. године до данас обучено више од 100 новинара из 10 европских земаља (Румунија, Бугарска, Молдавија, Украјина, Албанија, Македонија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија).

Говори енглески језик, служи се немачким, изузетно добро познаје рад на рачунару, укључујући фото, аудио и видео продукцију и монтажу. Ради на скоро свим онлајн медијским платформама за објављивање, укључујући и израду сајтова у WordPress-у, вођење страница на друштвеним мрежама, спровођење онлајн кампања, таргетирање циљних група на интернету и анализу података о онлајн корисницима.

Новинарско искуство стицао је од 2008. године, прво као новинар у дневном листу „Блиц“, а касније је писао за недељнике „НИН“ и „Време“, као и за „Статус магазин“ и часопис „Кућа стил“ чије онлајн издање уређује од 2014. године.

Објављени радови кандидата

Марко Недељковић је објавио осам радова: четири рада у научно стручним часописима, једно научно излагање на конференцији у зборнику радова, један рад у међународној научној монографији, као и два рада у „Приручнику за предузетничко новинарство“, чији је коаутор и приређивач. Референтна публикација је следећа:

- **НЕДЕЉКОВИЋ, Марко.** Интерпретативност новинског извештавања. *Култура*, 2011, бр. 132, стр. 77-94. [COBISS.SR-ID [516021591](#)] (изворни научни чланак, ИСБН: 0023-5164, УДК: 316.7, категоризација: **M51**)

Радови објављени у часописима међународног и националног значаја:

- **НЕДЕЉКОВИЋ, Марко.** Холивудизација Боливуда. *ЦМ*, 2010, бр. 16, јесен, стр. 61-73. [COBISS.SR-ID [514960228](#)] (прегледни научни чланак, ИСБН: 1452-7405, УДК: 316.77(05), категоризација: **M52**)
- **НЕДЕЉКОВИЋ, Марко.** Интерпретативност новинског извештавања. *Култура*, 2011, бр. 132, стр. 77-94. [COBISS.SR-ID [516021591](#)] (изворни научни чланак, ИСБН: 0023-5164, УДК: 316.7, категоризација: **M51**)
- **КЉАЈИЋ, Веселин, НЕДЕЉКОВИЋ, Марко.** Промена контекста независног новинарства. *Медијски дијалози*, 2014, год. 7, бр. 19, стр. 21-34. [COBISS.SR-ID [516021335](#)] (изворни научни чланак, ИСБН: 1800-7074, УДК: 659.3/4, категоризација: **M33**)

- КЉАЈИЋ, Веселин, **НЕДЕЉКОВИЋ, Марко М.** Prospects of Regulation and Self-Regulation of Online Media in Serbia. *Медијска култура*, 2014, бр. 06, стр. 23-38. [ЦОБИСС.СР-ИД [516059735](#)] (изворни научни чланак, ИСБН: 1800-8577, УДК: 316.774, **категоризација: М14**)
- КЉАЈИЋ, Веселин, **НЕДЕЉКОВИЋ, Марко М.** Перспективе предузетничког новинарства у Србији, Конференција: *Политички идентитет Србије у глобалном и регионалном контексту* (пројекат, ев.бр.179076) ФПН, 6. новембар 2015, Београд, стр. 315-327, Зборник радова са научног скупа, Службени гласник, Београд, 2015, [ЦОБИСС.СР-ИД 219671564] (објављено научно излагање на конференцији, ИСБН: 978-86-84031-85-5, УДК: 16774:070 (497.11), **категоризација: М61**)
- КЉАЈИЋ, Веселин, **НЕДЕЉКОВИЋ, Марко.** Медиа сцена в Србији: нарастање агресивности СМИ. *Коммуникативные агрессии XXI века*. Санкт-Петербург: Издательство Алетејя, 2019, стр. 117-133 (изворни научни чланак, ИСБН: 978-5-907189-84-3, УДК: 070 ББК 76.01 (К 635), **категоризација: М14**)

Некатегоризовани радови у „Приручнику за предузетничко новинарство“:

- **НЕДЕЉКОВИЋ, Марко.** Основе веб новинарства. У: НЕДЕЉКОВИЋ, Марко, ПЕТРОВИЋ, Милош, ЗМИЈАНАЦ, Верољуб. *Приручник за предузетничко новинарство*. Београд: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2014, стр. 9-16. [ЦОБИСС.СР-ИД [516029783](#)] (самостални стручни саставни део или поглавље у монографској публикацији, ИСБН: 978-86-86661-71-5, УДК: 070:004.738.5(035) 005.5:004.738.5(035), **некатегоризован**)
- **НЕДЕЉКОВИЋ, Марко.** Новинарство дигиталног доба. У: НЕДЕЉКОВИЋ, Марко, ПЕТРОВИЋ, Милош, ЗМИЈАНАЦ, Верољуб. *Приручник за предузетничко новинарство*. Београд: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2014, стр. 18-21. [ЦОБИСС.СР-ИД [516030295](#)] (самостални стручни саставни део или поглавље у монографској публикацији, ИСБН: 978-86-86661-71-5, УДК: 070:004.738.5(035) 005.5:004.738.5(035), **некатегоризован**)

Основни подаци о докторској дисертацији

На седници Наставно-научног већа Факултета политичких наука одржаној 25. маја 2017. године усвојен је извештај о подобности теме докторске дисертације кандидата Марка Недељковића. Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду дало је сагласност на предлог теме докторске дисертације на седници одржаној 4. јула 2017. године.

Докторска дисертација Марка Недељковића под насловом „Трансформација штампаних медија у Републици Србији у дигиталном добу” састоји се од укупно 340 страна стандардног А4 формата (фонт: Times New Roman, проред: 1, маргине: 20 милиметара), од којих је 279 страна основног текста, док преостала 61 страна обухвата прилоге (дубински интервјуи и упитници) и списак коришћених извора. Докторска дисертација је урађена је у складу са правилима наведеним у „Упутству о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду”, које је донео Сенат Универзитета у Београду новембра 2019. године.

Дисертација садржи 35 табела, 70 графикана, седам прилога, 121 библиографску јединицу и 46 интернет извора, као и резиме на српском и енглеском језику, податке о ментору и члановима комисије и биографију кандидата.

Дисертација се састоји од седам основних поглавља: Увод, Методолошки оквир истраживања, Теоријски оквир, Трансформација штампаних медија у дигиталном добу, Промене медијског тржишта у Републици Србији у XXI веку, Специфичности трансформације штампаних медија у Републици Србији у дигиталном добу и Закључак. На тај начин докторска дисертација Марка Недељковића представља заокружену целину у научном, стручном и методолошком смислу.

II ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет истраживања докторске дисертације кандидата Марка Недељковића су промене до којих долази под утицајем дигиталног доба и новог медијског окружења у редакцијама штампаних медија у Републици Србији, тачније истраживање начина на који

се штампани медији трансформишу како би се прилагодили дигиталном добу. Основни разлог због којег се кандидат определио за истраживање ове теме је чињеница да је то једно од кључних питања од којих зависи опстанак штампаних медија у дигиталном добу, као и чињеница да је овај аспект недовољно испитиван на домаћем тржишту упркос његовом огромном значају.

Основни циљеви докторске дисертације били су да се утврди обим у којем су се редакције штампаних медија у Србији трансформисале у циљу прилагођавања дигиталном добу, потом да се утврди у којим елементима се најчешће дешавају трансформације и на који начин, али и да се утврди од којих фактора превасходно зависи да ли ће, у којој мери и до којих промена доћи. То значи да докторска дисертација има дескриптивни и експланаторни циљ. **Дескриптивни циљ** је да опише стање по питању трансформације штампаних медија у Србији, док је **експланаторни циљ** да објасни који фактори утичу на динамику, обим и врсту трансформације и разлике које евентуално постоје између различитих редакција по том питању.

Да би предмет истраживања био што систематичније истражен и испуњени сви наведени циљеви дисертације, аутор се фокусирао на истраживање три кључна елемента на основу којих се може процењивати да ли је и у којој мери дошло до промена унутар редакција штампаних медија у Србији. Та три елемента су утврђена на основу детаљне анализе промена које су се дешавале у редакцијама штампаних медија у XXI веку у процесу њихове трансформације, а кандидат утемељење за наведене елементе проналази и у теорији новинарства која разматра наведено питање, али и у пракси штампаних медија који су ову трансформацију већ успешно окончали или су у завршној фази те трансформације.

У питању су следећа три елемента:

- 1. Нове новинарске компетенције**, тј. нова новинарска знања и вештине које се појављују као базични елемент у процесу трансформација свих редакција штампаних медија;
- 2. Нови медијски професионалци**, тј. нови стручњаци који се запошљавају у медијима да би се редакције прилагодили новим захтевима публике, новим околностима на дигиталном медијском тржишту, али и потреби да се обезбеде нови приходи неопходни за успешно пословање медија;

- 3. Нова структура и организација редакције** која подразумева напуштање концепта традиционалне организације рада и прелазак на концепт дигиталне редакције која обезбеђује ефикаснију продукцију медијског садржаја за више платформи и ефикаснију радну рутину у савременим медијима.

Научна оправданост истраживања које је спровео кандидат, али и целе докторске дисертације, произилази из чињенице да у теоријским, научним и стручним радовима из области медија и новинарства нема довољно података и сазнања који се односе на трансформације у традиционалним медијима на малим медијским тржиштима у дигиталном добу, а управо то је предмет истраживања у овој докторској дисертацији. Већина досадашњих истраживања спроведена су на водећим медијским факултетима и институтима у свету, а у средишту пажње најчешће су били велики медији који имају глобални значај јер су они одувек били предводници промена. С друге стране, веома је мало истраживања која се баве овим питањем на мањим тржиштима као што је Србија и која у фокус свог истраживања стављају мање медије националног карактера, са неупоредиво мањим буџетима и могућностима, иако ће све ове промене пре или касније захватити и такве медије.

Додатно научно оправдање лежи у чињеници да у Србији до сада није било опсежних истраживања овог типа, а самим тим ни сазнања о томе колико су се штампани медији у нашој земљи прилагодили дигиталном медијском окружењу. Још један битан аспект за теорију новинарства јесте и истраживање индикатора трансформације, тј. конкретних елемената који пресудно утичу на успешност трансформације штампаних медија. Ти елементи истраживани су у дисертацији Марка Недељковића у случају пет дневних новина у Србији и то су први егзактни резултати о променама у штампаним медијима у нашој земљи под утицајем интернета, нових медијских технологија и нових захтева читалаца. На основу свега тога може се закључити да постоји научна оправданост за бављење овим питањем јер ће добијени резултати послужити као основа за даља теоријска разматрања, али и као оријентир за саме медије.

Стога се научни допринос ове докторске дисертације може посматрати у два домена. Први је **допринос општим теоријским сазнањима** која су и даље у развоју када је у питању трансформација штампаних медија у дигиталном добу. Разлог је чињеница да се истражују процеси који се још одвијају, па је и истраживање утолико теже јер се

околности константно мењају, а крајњи епилог многих процеса још је неизвестан. Стога у пракси постоје различите стратегије на којима медији базирају своје прилагођавање новим условима на тржишту, многа тржишта још су недовољно истражена, а самим тим и теоријска знања непотпуна.

Други домен је **допринос теоријским и стручним сазнањима на националном нивоу** и огледа се у намери аутора да прецизно утврди тренутно стање, специфичности трансформације у штампаним медијима у Србији, али и факторе који утичу на то у којој мери ће претрпети промене у циљу прилагођавања. У том контексту ће од посебног значаја бити утврђивање обима и врсте нових компетенција које су усвојили новинари у штампаним медијима, потом утврђивање броја и врсте нових медијских професионалаца који се најчешће запошљавају као одговор на нове изазове, а на крају и стратегије на којој редакције базирају своје пословање.

Друштвена оправданост дисертације базира се на потреби сваког друштва да има професионалне медије који ће обезбедити адекватно информисање грађана. Како су у ери дигиталних медија највећи удар претрпели управо кредибилни традиционални медији, а пре свега штампа, истраживање начина на који ти медији могу успешно да се прилагоде новим околностима и наставе да обављају своју вишедеценијску функцију свакако има и друштвени значај. Стога истраживање ове теме, осим научног, има и шири друштвени значај јер промене у новинарској пракси које су све брже и радикалније морају да прате и нова сазнања у теорији новинарства, а када та сазнања могу да дају допринос и очувању најбитнијих функција новинарства и медија, онда истовремено постоји и јавни интерес за истраживањем дате теме.

III ХИПОТЕЗЕ ОД КОЈИХ СЕ ПОЛАЗИЛО У ИСТРАЖИВАЊУ

Да би остварио зацртане циљеве докторске дисертације „Трансформација штампаних медија у Републици Србији у дигиталном добу”, основно истраживачко питање гласи: **На које начине и у којој мери се штампани медији у Републици Србији прилагођавају променама које доноси дигитално доба и ново медијско окружење?**

Како би се што боље разумео одговор на основно истраживачко питање, а истраживање фокусирано на најбитније елементе који ће понудити што потпунији одговор, опште истраживачко питање конкретизовано је и следећим додатним питањима:

1. У којим елементима се дешавају промене у оквиру штампаних медија у Републици Србији?
2. Од којих фактора зависи да ли ће и у којој мери доћи до промена?
3. У којој мери су усвојене нове новинарске компетенције у редакцијама штампаних медија?
4. Која су нова радна места отворена у циљу прилагођавања, тј. у којој мери су нови медијски професионалци присутни у редакцијама штампаних медија?
5. Да ли се трансформисала структура редакција и у којим аспектима долази до промена?
6. Која је стратегија пословања доминантна, тј. да ли су редакције првенствено оријентисане ка штампаном или дигиталном издању?

Премиса од које полази кандидат је да је мањи обим промена у три кључна елемента која су претходно наведена показатељ мањег прилагођавања дигиталном добу, док је већи обим промена показатељ да се редакције трансформишу под утицајем дигиталног доба. Такође, што је већи број елемената доживео промене, то је обим прилагођавања и трансформације већи. Имајући у виду досадашњи теоријски оквир, карактеристике домаће медијске сцене и претходна истраживања ове тематике, аутор полази од четири хипотезе које је испитивао у својој дисертацији. То су следеће хипотезе:

Прва хипотеза: Трансформација штампаних медија у Републици Србији не обухвата све елементе у подједнакој мери због чега је ограничен и обим њиховог прилагођавања дигиталном добу.

Друга хипотеза: На домаћем тржишту постоје разлике у обиму трансформације и прилагођавања дигиталном добу између различитих штампаних медија.

Трећа хипотеза: У овом истраживању полази се од претпоставке да су разлике у динамици, обиму и врсти промена између различитих редакција условљене факторима као што су кадровски потенцијал, тј. ниво усвојености нових новинарских компетенција, присуство нових медијских професионалаца у редакцијама, реструктурирање редакција и нова организација рада.

Четврта хипотеза: На специфичност трансформације штампаних медија у нашој земљи и разлике у односу на трансформације у другим земљама утичу и специфичне карактеристике домаће медијске сцене, као што су мало тржиште, велика конкуренција, релативно сиромашна публика и спорији тренд транзиције оглашивача из штампаних у дигитална издања.

IV КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Да би се сви наведени фактори и промене које се дешавају у штампаним медијима у дигиталном добу адекватно анализирали, докторска дисертација кандидата Марка Недељковића састоји се из увода, пет поглавља и закључка, а садржај свих наведених делова биће укратко представљени у наставку.

У **уводном поглављу** дисертације представљена је полазна тачка истраживања и целе докторске дисертације, тачније представљене су најбитније промене које су се догодиле у медијској сфери од почетка XXI века које су условиле промене у организацији и функционисању традиционалних редакција. Прецизно су дефинисани предмет и циљеви истраживања, научна и друштвена оправданост, као и основно истраживачко питање и хипотезе које су испитиване у дисертацији. Такође су наведени и очекивани резултати истраживања и научни допринос докторске дисертације.

У **другом поглављу** дефинисан је методолошко-истраживачки дизајн, односно назначене су методе и технике које су коришћене у истраживању, потом су прецизирани критеријуми за одабир узорка и карактеристике узорка, као и организација самог истраживања. У овом сегменту указано је и на методолошке потешкоће и ограничења са којима се кандидат сусрео током рада на изради дисертације.

Треће поглавље понудило је теоријску основу од које аутор полази, тј. теоријски приступ проблему који је базиран на научним радовима, расправама и истраживањима која су као предмет имале управо промене и трансформације до којих долази у традиционалним медијима. Кандидат се посебно фокусирао на штампане медије, и то почевши од периода пре појаве интернета, па све до периода који се назива ера дигиталних медија или дигитално доба. У овом поглављу уједно је указано и на

конвергенцију медија у дигиталном добу, као и на концепте будућег развоја штампаних медија. Теоријска основа која обухвата наведене аспекте била је неопходна да би се што адекватније детектовале суштинске промене у медијској сфери до којих долази под утицајем убрзаног развоја онлајн медија, што представља и полазну тачку истраживања спроведеног у оквиру дисертације.

У четвртм поглављу прецизиране су промене које су се десиле на медијској сцени од почетка XXI века, а које су неминовно условиле и прилагођавање штампаних медија новонасталим условима, односно њихову трансформацију у различитим аспектима. Међу тим променама налазе се пад тиража и прихода од штампаних медија, раст дигиталног оглашавања, нове навике и култура информисања публике, али и нове форме презентовања медијских садржаја. Да би цео тај процес и теоријски био што боље утемељен, кандидат је представио и три стратегије кроз које пролазе штампани медији од прединтернетског до дигиталног доба у процесу транзиције према дигиталној или „digital first” стратегији. Аутор је у оквиру овог сегмента детаљно анализирао и три кључна елемента од којих у највећој мери зависи успех трансформације штампаних медија у дигиталном добу, а то су нове новинарске компетенције, нови медијски професионалци и нова структура и организација редакција. То рашчлањивање свеобухватних промена на ситније сегменте послужило је уједно и као основа за израду методологије самог истраживања, јер је изоловањем конкретних елемената и испитивањем њихових промена у одабраном узорку утврђен обим трансформације домаће штампе, што је уједно био и централни циљ дисертације. У овом поглављу предочен је и процес трансформације традиционалних редакција у дигиталне, потом различити концепти организације редакција у дигиталном добу, али и први резултати трансформације штампаних медија на глобалном нивоу.

Пето поглавље прецизира специфичности и промене медијског тржишта у Србији у дигиталном добу, потом указује на изазове са којима се суочавају домаћи штампани медији у дигиталном окружењу, али и на карактеристике њихових онлајн издања и садржинске иновације. У овом поглављу прецизиране су и отежавајуће околности са којима се у процесу трансформације суочава домаћа штампа, као што су мало тржиште на којем послују, велика конкуренција, скромни приходи од оглашивача, специфичне карактеристике публике, али и медијских професионалаца и самих медија.

У шестом поглављу детаљно су представљени резултати истраживања, односно специфичности трансформације штампаних медија у Републици Србији у дигиталном добу. Сви добијени налази подељени су у три области промена, а то су образовно-професионалне промене, институционално-организационе промене и структурне промене у редакцијама. У свакој од ових области промена наведени су добијени резултати истраживања за сваки појединачни штампани медиј у нашој земљи који је обухваћен узорком. Такође су предочене и неке најбитније заједничке карактеристике, али и разлике између анализираних штампаних медија, а све у циљу што прегледнијег представљања добијених резултата и извођења општих закључака.

У закључку кандидат испитује почетне хипотезе како би утврдио њихову одрживост на основу добијених резултата спроведеног истраживања, а уједно нуди и одговор на основно истраживачко питање, али и пратећа додатна питања од којих је кренуо у своје истраживање. У овом делу је понуђена и компаративна анализа резултата како би се прецизно утврдио обим трансформације сваке појединачне редакције која је обухваћена истраживањем. Аутор у оквиру овог дела наводи и своја закључна разматрања, а указује и на перспективе трансформације штампаних медија у нашој земљи у будућности, наводећи притом и препоруке за штампане медије изведене на основу кључних налаза докторске дисертације. На тај начин се научна сазнања до којих се дошло током истраживања стављају на располагање и медијима јер им нуди својеврсни путоказ за трансформацију у годинама које следе.

V МЕТОДЕ КОЈЕ СУ ПРИМЕЊЕНЕ У ИСТРАЖИВАЊУ

Да би понудио одговоре на постављена истраживачка питања и тестирао почетне хипотезе, кандидат је развио методолошко-истраживачки дизајн који је обухватио одговарајућу општу методу и технике истраживања. Тако је спроведено истраживање засновано на **емпиријској методи и поступку неексперименталног истраживања** (тзв. *servey* – сондажно или прегледно), док су за прикупљање података коришћене технике засноване на усменој и писаној комуникацији, и то **анкетно испитивање** (упитник),

дубински интервју и скале процене, као и технике за анализу садржаја, тачније анализа докумената.

Приликом приказа и анализе добијених података аутор је користио и **методу компаративне анализе** за упоређивање резултата који се односе на сваку појединачну редакцију, потом **методу класификације** приликом разврставања нових знања и занимања у одговарајуће категорије, као и **статистичку метода** приликом бројчаног приказа добијених резултата.

Узорак који је обухваћен спроведеним истраживањем одређен је на основу три кључна критеријума. Први критеријум је временски период пословања на тржишту, а будући да је намера аутора била да истражи на који начин се традиционалне редакције штампаних медија у Србији прилагођавају новим околностима на тржишту, у фокусу пажње били су штампани медији који су почели да се развијају још у периоду када није ни постојао значајан утицај онлајн сфере, тачније они који су основани пре 2005. године. Други критеријум је територијално покривање, а у средишту пажње су штампани медији са националним покривањем јер такви медији имају већи финансијски и кадровски потенцијал да се брже прилагођавају дигиталном добу на малом и сиромашном тржишту какво је Србија. Трећи критеријум је периодика излажења, а у фокусу су били штампани медији који излазе на дневном нивоу јер само таква издања продукују садржај који има дневну актуелност која је својствена онлајн издањима.

Узорак је тако на основу ова три критеријума сведен на укупно пет редакција дневних новина у Србији: „**Политика**” (основана 1904. године), „**Вечерње новости**” (основане 1953. године), „**Блиц**” (основан 1996. године) „**Данас**” (основан 1997. године) и „**Курир**” (основан 2003. године).

Током реализације истраживања аутор је користио материјале за прикупљање података који су обухватили све неопходне индикаторе за извођење релевантних и поузданих закључака и истовремено тестирање почетних хипотеза. То су:

1. Упитник за новинаре и уреднике истраживаних редакција;
2. Упитник за директоре/менаџере медија које је обухватило истраживање;
3. Питања за дубинске интервјуе са директорима/менаџерима медија.

Током реализације истраживање аутор је испитао укупно 120 медијских професионалаца из наведених пет дневних новина, тачније 79 новинара, 36 уредника, четири директора и једног в.д. главног и одговорног уредника.

VI ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС

Основни циљ докторске дисертације кандидата Марка Недељковића био је да утврди у којој мери су се штампани медији у нашој земљи трансформисали у циљу прилагођавања дигиталном добу, али да се истовремено утврде и сличности и разлике које постоје међу њима у тој трансформацији. Да би испунио тај циљ и уједно одговорио на истраживачка питања која су постављена на почетку, било је неопходно детектовати све кључне индикаторе трансформације, па су истраживањем обухваћена три најбитнија аспекта који одређују функционисање самих медија. Тако је први аспект истраживања обухватио новинаре и уреднике који се баве продукцијом медијских садржаја, други аспект обухватио је директоре медија који се баве пословањем и који су најодговорнији за развој медија, док је трећи аспект обухватио тржишне факторе који утичу на промене у медијским кућама и самим редакцијама.

Опсежни подаци и налази до којих је кандидат дошао у оквиру сва три наведена аспекта, омогућили су да се на крају понуде одговори на сва истраживачка питања која су постављена на почетку рада, као и да се тестирају почетне хипотезе.

Тако кандидат на основу добијених резултата закључује да су непотпуне и несистематичне промене највећи проблем у процесу трансформације штампаних медија у Србији. Као доказ за то наводи податак да је у свакој од пет истраживаних редакција забележена промена у свим елементима који су истраживани (нове новинарске компетенције, нови медијски професионалци и нова структура и организација рада), сем у случају једног елемента у „Политици”. То јасно упућује на закључак да је свака редакција у извесној мери већ реаговала на промене које је донело дигитално доба у покушају да се прилагоди новим околностима, али су те промене у највећем броју случајева непотпуне и несистематичне што директно утиче на обим и успех трансформације. Стога аутор на основу детаљних података који су наведени у дисертацији закључује да трансформација

није присутна у подједнакој мери у свим анализираним елементима у пет редакција штампаних медија које је обухватило истраживање, што директно ограничава њихово прилагођавање дигиталном добу.

Други битан закључак до којег је дошао кандидат је да постоје велике разлике у обиму трансформације између различитих штампаних медија у Србији. Најмањи обим трансформације детектован је у „Политици” која се налази на једном полу, док је највећи обим трансформације утврђен у „Блицу” који се налази на другом полу. Преостале редакције су по обиму трансформације позициониране између ова два дневна листа. „Данас” је најближи „Политици”, „Вечерње новости” заузимају средишњу тачку између два наведена пола, док је „Курир” нешто ближи „Блицу”, али и даље недовољно да би се приближио „digital first” стратегији која је детектована само у „Блицу”.

Трећи закључак до којег долази кандидат испитујући своје хипотезе је да су ниво усвојености нових новинарских компетенција, потом присуство нових медијских професионалаца, као и реструктурирање редакција и нова организација рада кључни фактори који условљавају разлике у динамици, обиму и врсти трансформација у анализираним медијима. На основу степена трансформације у та три елемента, аутор закључује да „Политика”, „Данас” и „Вечерње новости” спадају у тип редакције која остварује координацију изолованих платформи, што значи да је до сада спроведен мали обим трансформација ових редакција и да им најобимније промене на путу до „digital first” стратегије и прилагођавања дигиталном окружењу тек предстоје. „Курир” по свим одликама спада у тип крос-медијске редакције, што значи да је редакција трансформисана у средњем обиму и да постоји велики ниво сарадње између два издања, али да су још многе организационе промене неопходне да би се омогућио прелазак на „digital first” стратегију. Потпуно интегрисана редакција детектована је само у случају „Блица” јер су трансформације у великом обиму утврђене у највећем броју кључних елемената. Изузетак је једино организација рада у којој је утврђен средњи обим трансформације, али када се сви праћени индикатори узму у обзир, пракса у „Блицу” без сумње највише одговара овом типу редакције.

Четврти закључак односи се на утицај специфичних карактеристика домаћег медијског тржишта на разлике у трансформацији штампаних медија у Србији у односу на друге земље. Аутор дисертације на основу спроведеног истраживања долази до закључка

да су мало тржиште са великом конкуренцијом, сиромашна публика и спорији тренд транзиције оглашивача у дигитална издања најбитнији фактори који утичу на специфичности трансформације штампаних медија у нашој земљи.

Ова четири закључка поткрепљена су навођењем бројних индикатора и резултата истраживања до којих је дошао кандидат у току израде своје докторске дисертације, чиме је уједно у потпуности потврдио и све четири полазне хипотезе у свом докторату.

Треба напоменути да је кандидат у оквиру закључних разматрања понудио шире и знатно потпуније тумачење трансформације штампаних медија у Србији које превазилази само тестирање почетних хипотеза и указао на додатних шест закључака који се могу извести на основу свих добијених налаза. Кандидат је такође указао и на перспективе трансформације штампаних медија у Републици Србији у будућности, указујући истовремено у којој фази трансформације се налазе сви истраживани медији.

Тако на основу резултата истраживања закључује да се „Политика” и „Данас” налазе тек у првој фази трансформације јер се у овим редакцијама уочава само промена у компетенцијама новинара и уредника, а чак и по питању тог елемента детектован је само мањи обим трансформација. Редакција „Вечерњих новости” налази се на прелазу из прве у другу фазу јер нове новинарске компетенције још нису усвојене у довољној мери, али је у редакцији већ почело запошљавање нових медијских професионалаца, па се може констатовати да прва фаза још није довршена, али да су већ инициране и промене које наговештавају долазак друге фазе. „Курир” се на основу свих параметара налази на почетку друге фазе трансформације јер су нове медијске компетенције усвојене у значајној мери, почело је и запошљавање нових медијских професионалаца, али највећи део њихових послова и даље обављају обучени новинари, што су све индикатори да су начињени тек иницијални кораци у другој фази. Једино је редакција „Блица” већ доспела у трећу фазу трансформације јер су и нове новинарске компетенције и нови медијски професионалци већ присутни у великом обиму, што значи да су прве две фазе успешно окончане, али се истовремено мањи обим промена бележи у домену организације рада што је карактеристично управо за трећу фазу.

На основу свих резултата и закључака до којих је дошао, кандидат наводи и најбитније препоруке за редакције штампаних медија у Србији које ће им омогућити да знатно брже, одлучније и систематичније спроведу трансформације које им предстоје.

Кандидат тако наводи да је прво неопходно спровести промене у погледу усвајања нових новинарских знања и вештина јер су оне и даље присутне у веома малом обиму у већини редакција штампаних медија у Србији, а управо оне представљају основу за успешно прилагођавање дигиталном добу.

Друга битна препорука указује на потребу да се мења форма медијских садржаја на онлајн издањима штампаних медија у Србији јер је истраживање показало да је у четири од пет онлајн издања доминантна форма класичан новинарски текст, тј. иста форма која се деценијама уназад припрема и за штампано издање.

Кандидат закључује и да је за продуктиван и ефикасан рад онлајн издања неопходна и нова организација рада у којој ће већина новинара, осим традиционалног писања текстова, бити задужена и за креирање мултимедијалних садржаја, као и за самостално објављивање на онлајн издању. Истраживање је открило да то у актуелном периоду није преовлађујућа пракса у већини истраживаних медија због чега се промена организације рада такође наводи као препорука у закључку дисертације.

И коначно, кандидат као препоруку наводи и потребу да се у редакцијама запошљавају нови медијски професионалци јер су они већ постали неопходан елемент за ефикасан рад онлајн издања будући да су се послови на дигиталним платформама умножили у тој мери да их је немогуће делегирати само новинарима и уредницима.

VII ЗАКЉУЧАК

На основу увида у дисертацију и њене детаљне анализе, чланови Комисије су једногласно закључили да је докторска дисертација кандидата МА Марка Недељковића под насловом „Трансформација штампаних медија у Републици Србији у дигиталном добу” у потпуности урађена у складу са одобреном пријавом и да представља оригинално и самостално научно дело које се бави једним од најбитнијих питања у савременим медијима, а то је њихова трансформација у дигиталном добу.

Дисертација испуњава све методолошке, садржинске и истраживачке стандарде научног рада, а кандидат је демонстрирао изузетну способност критичког приступа и анализе теме којом се бавио. Током истраживања, али и у самој дисертацији, кандидат је

компетентно применио различите квантитативне и квалитативне методе истраживања, а на основу добијених резултата аргументовано је извео закључке који имају велики значај за ужу научну област медијских студија и новинарства.

Полазећи од релевантне научне литературе, кандидат је у теоријском делу рада темељно и критички анализирао кључне процесе, факторе и промене које утичу на трансформације медија у дигиталном добу и демонстрирао висок степен разумевања теоријских концепата у датој научној области, постављајући на тај начин теоријско утемељење за своју докторску дисертацију.

Кандидат истовремено на иновативан начин приступа проучавању предмета докторске дисертације, а доследном применом свих правила научног истраживања долази до нових и вредних научних сазнања која се односе на процес трансформације штампаних медија у Србији у дигиталном добу.

Стога Комисија једногласно закључује да ова дисертација испуњава све формалне услове за јавну одбрану, као и да представља оригинално научно дело које даје значајан допринос развоју теорије новинарства и медија. Многа сазнања и закључци до којих је кандидат дошао послужиће као темељ за будућа истраживања дате теме, али и других сродних тема, као што су нове новинарске компетенције које се јављају у савременим редакцијама, потом нова кадровска структура штампаних и онлајн медија у XXI веку, али и нова организација рада савремених редакција.

На основу свега наведеног, Комисија предлаже Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду да усвоји реферат о завршеној докторској дисертацији кандидата МА Марка Недељковића под насловом „Трансформација штампаних медија у Републици Србији у дигиталном добу” и да формира Комисију за јавну одбрану у истом саставу, као и да докторску дисертацију, поднети извештај и своју одлуку упути надлежном телу Универзитета у Београду на даљу процедуру.

У Београду, 5. октобар 2020. године

Комисија за оцену дисертације:

проф. др Сања Домазет Даничић, члан
Факултет политичких наука – Универзитет у Београду

проф. др Татјана Вулић, члан
Филозофски факултет – Универзитет у Нишу

проф. др Веселин Кљајић, ментор
Факултет политичких наука – Универзитет у Београду